ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

Συγγραφή : *Συγκέλλου Ευστρατία* *(7/1/2008)*

Για παραπομπή : *Συγκέλλου Ευστρατία , «Μάχη της Βάρνας, 1444», 2008, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Εύξεινος Πόντος*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=10667>

Μάχη της Βάρνας, 1444

Περίληψη :

Η μάχη της Βάρνας (10 Νοεμβρίου 1444) υπήρξε αποτέλεσμα της τελευταίας μεγάλης «σταυροφορίας» που ανέλαβαν οι δυτικές δυνάμεις, με πρωταγωνιστές τους Ούγγρους, τους Σέρβους, τους Βενετούς και τον πάπα, προκειμένου να αναχαιτίσουν την προέλαση των Οθωμανών στον ευρωπαϊκό χώρο. Η συγκεκριμένη «σταυροφορία» περιέλαβε σειρά εκστρατειών στην ευρύτερη περιοχή του Δούναβη κατά το διάστημα 1443-1444, διαπραγματεύσεις (ανακωχή της Αδριανούπολης), καθώς και την εκστρατεία εκείνη που κατέληξε στην αποφασιστική για τη γεωπολιτική ισορροπία των Βαλκανίων μάχη της Βάρνας (Σεπτέμβριος-Νοέμβριος 1444).

Χρονολόγηση

10 Νοεμβρίου 1444

Γεωγραφικός Εντοπισμός

πεδινή περιοχή στα παράλια της Μαύρης θάλασσας πλησίον της Βάρνας (στη Βουλγαρία)

---

1. Ιστορικό πλαίσιο

Ο 15ος αιώνας αποτελεί περίοδο ανατροπής των πολιτικών συσχετισμών στην περιοχή της ανατολικής λεκάνης της Μεσογείου και στα Βαλκάνια γενικότερα. Η δυναμική εμφάνιση των Οθωμανών και η συνακόλουθη συρρίκνωση του βυζαντινού κράτους κατέστησαν αναγκαία την ενεργοποίηση των όμορων και άμεσα θιγόμενων από την οθωμανική επέκταση κρατών και συνεπώς την αλλαγή των πολιτικών στόχων τους. Ήδη από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα, η προώθηση των Οθωμανών στην Ουγγαρία (1394) σηματοδότησε το νέο κίνδυνο που απειλούσε τη Δύση από την ανατολή, και η «σταυροφορία» της Νικόπολης (1396) αποκάλυψε την αλλαγή του στόχου των σταυροφοριών, που δεν ήταν πλέον η κατάκτηση των Αγίων Τόπων, αλλά η καταστολή της οθωμανικής απειλής. Μάλιστα, από το 1430 κι εξής, οι Οθωμανοί υιοθέτησαν σαφή επιθετική πολιτική, η οποία στρεφόταν κατά των Βυζαντινών (επιθέσεις κατά της Κωνσταντινούπολης), των Βενετών (επιθέσεις κατά των βενετικών βάσεων στον ελλαδικό και αλβανικό χώρο) και των Σέρβων (επιθέσεις κατά σερβικών στρατηγικών θέσεων με σκοπό την επέκταση στην Τρανσιλβανία) και στόχευε στην οθωμανική επέκταση και κυριαρχία στα Βαλκάνια.[1]

Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται η «σταυροφορία» της Βάρνας (1443-1445).[2] Η ιδέα της «σταυροφορίας» γεννήθηκε κατά τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων για την Ένωση των Εκκλησιών, στη σύνοδο Φεράρας-Φλωρεντίας (1439), όπου οι Βυζαντινοί πρότειναν σχέδιο επίθεσης κατά των Οθωμανών. Ακολούθησαν διπλωματικές ενέργειες από την πλευρά των Βυζαντινών και του πάπα, οι οποίες αποσκοπούσαν είτε σε κινήσεις αντιπερισπασμού (π.χ. επαναστάσεις σε Ανατολία, Αλβανία κ.α.), είτε στην εξασφάλιση συμμάχων, καθώς και σε προετοιμασίες για την οργάνωση και διεξαγωγή της «σταυροφορίας» (εξεύρεση χρημάτων, οπλισμού και στρατού, κατάρτιση πολεμικού σχεδίου).[3]

2. Η «σταυροφορία» της Βάρνας

Η πρωτοβουλία για την οργάνωση της «σταυροφορίας» ανήκει στον πάπα Ευγένιο Δ΄ και τον καρδινάλιο Ιουλιανό Κεσαρίνι (Giuliano Cesarini), ο οποίος απευθύνθηκε στο βασιλιά της Ουγγαρίας Λαδίσλαο Γ΄ για το σκοπό αυτό. Ο Λαδίσλαος, μετά την εισβολή των Οθωμανών στη Σερβία (1439/1440), εξαιτίας της οποίας η Ουγγαρία βρισκόταν εκτεθειμένη στην οθωμανική απειλή, φαινόταν πρόθυμος να αναλάβει επιθετική δράση κατά των Οθωμανών και έθεσε επικεφαλής των στρατιωτικών δυνάμεών του ένα διακεκριμένο στρατηγό, τον Ιωάννη Ουνιάδη. Οι Βενετοί, που επιδίωκαν τη διατήρηση της οικονομικής τους ισχύος στη Ρωμανία, αποφάσισαν να συμμετάσχουν με τη διάθεση στόλου.[4] Στο συνασπισμό αυτό συμμετείχε επίσης ο δεσπότης της Σερβίας Γεώργιος Μπράνκοβιτς και ο δούκας της Βουργουνδίας Φίλιππος, ο οποίος επιδίωκε την απώθηση του τουρκικού κινδύνου.[5] Το σχέδιο της «σταυροφορίας» προέβλεπε την εκκίνηση στρατού ξηράς κατά μήκος του Δούναβη από την Ουγγαρία προς την ανατολή και την υποστήριξή του από στόλο που θα στάθμευε στα Δαρδανέλια, παρέχοντας προστασία στην Κωνσταντινούπολη, και θα απέκοπτε την επικοινωνία ανάμεσα στην Ανατολία και την Ευρώπη εμποδίζοντας την επέλαση των Οθωμανών. Οι διαπραγματεύσεις για τη συγκέντρωση στόλου, στον οποίο συνέβαλε και η Ραγούζα, διήρκεσαν καθ' όλη τη διάρκεια του 1443. Τον Αύγουστο του 1444, ένας στόλος από περίπου τριάντα πλοία βρισκόταν τελικά στο Βόσπορο.[6] Παράλληλα, ο στρατός ξηράς, ο οποίος αποτελούνταν από περίπου 25.000 στρατιώτες, ξεκίνησε από την Ουγγαρία (Βούδα) και κινήθηκε νοτιοανατολικά περνώντας το Δούναβη και φθάνοντας στο Βελιγράδι (Οκτώβριος 1443). Ακολούθησαν συγκρούσεις με τους Τούρκους στη Ναϊσό και τη Σόφια, καθώς και στα περάσματα Ζλατίτσα και Κουνοβίτσα, οι οποίες είχαν επιτυχή έκβαση για τους σταυροφόρους (Νοέμβριος 1443-Ιανουάριος 1444).[7] Η έλευση του χειμώνα επέβαλε τον τερματισμό της λεγόμενης μακράς εκστρατείας και την απόσυρση των στρατιωτικών δυνάμεων των σταυροφόρων στη βάση τους. Την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1444 άρχισαν διαπραγματεύσεις στις οποίες έλαβαν μέρος ο Λαδίσλαος, ο Ουνιάδης και ο Μπράνκοβιτς από τη μια μεριά και ο Μουράτ Β΄ από την άλλη. Οι διαπραγματεύσεις αυτές οδήγησαν στη σύναψη δεκαετούς ανακωχής (ανακωχή της Αδριανούπολης, 12 Ιουνίου 1444), ενώ προκάλεσαν σύγχυση μεταξύ των σταυροφόρων και αποτέλεσαν αντικείμενο διαφωνιών τόσο για τους συγγραφείς της εποχής όσο και για τους σύγχρονους ερευνητές.[8] Παρά ταύτα, οι προετοιμασίες για πολεμικές επιχειρήσεις συνεχίστηκαν. Το Σεπτέμβριο του 1444, στρατός περίπου 16.000 ανδρών,[9] υπό την ηγεσία των Λαδίσλαου, Ουνιάδη και Κεσαρίνι κατευθύνθηκε νότια από την Τρανσιλβανία (Szeged/Szegedin) και πέρασε το Δούναβη στην Όρσοβα ακολουθώντας πορεία νότια-νοτιοανατολικά, κατά μήκος του ποταμού. Στην εκστρατεία αυτή δε συμμετείχε ο Μπράνκοβιτς, ο οποίος παρέμεινε ουδέτερος μετά την ανακωχή της Αδριανούπολης. Βασικοί σταθμοί της πορείας του στρατού ήταν οι: Βιδίνιο, Νικόπολη, Νόβι Παζάρ, Προβαντίγια και Βάρνα, καθώς και πλήθος περιοχών κατά μήκος του Δούναβη.[10] Μάλιστα, στη Νικόπολη ο στρατός ενισχύθηκε από στρατιωτικές δυνάμεις (4.000 ή 7.000 οπλίτες) του βοεβόδα της Βλαχίας Vlad Dracul.[11] Έπειτα από σειρά νικών κατά των Οθωμανών, οι σταυροφόροι έφθασαν στη Βάρνα, την οποία κατέλαβαν (Νοέμβριος 1444). Ωστόσο, ο στόλος των σταυροφόρων δεν κατόρθωσε να εμποδίσει τη διαπεραίωση των οθωμανικών δυνάμεων από το Βόσπορο στις ακτές της Βουλγαρίας.[12] Ο Μουράτ βρισκόταν στην Αδριανούπολη ήδη από τον Οκτώβριο του 1444 και το Νοέμβριο του ίδιου έτους οι στρατηγοί του είχαν κατορθώσει να ελέγξουν τα υψώματα και τα περάσματα γύρω από τη Βάρνα.[13] Στις 10 Νοεμβρίου 1444, οι αντίπαλες δυνάμεις συγκρούστηκαν έξω από τη Βάρνα, σε πεδινή περιοχή κοντά στη θάλασσα.

3. Περιγραφή της μάχης

Οι δυνάμεις των σταυροφόρων αναπτύχθηκαν σε μια σειρά μπροστά από τη λίμνη που περιέβαλλε τα τείχη της πόλης. Αριστερά παρατάχθηκε ο Ουνιάδης, στο κέντρο ο Λαδίσλαος, ενώ τη δεξιά πτέρυγα κάλυπτε ο Κεσαρίνι και άλλοι επίσκοποι με τα στρατεύματά τους. Πίσω από την κεντρική πτέρυγα είχε τοποθετηθεί εφεδρική δύναμη Βλάχων πολεμιστών. Απέναντι από τους σταυροφόρους είχαν παραταχθεί οι Οθωμανοί: στο κέντρο βρισκόταν ο Μουράτ μαζί με δυνάμεις γενιτσάρων, ενώ δεξιά είχαν τοποθετηθεί τα στρατεύματα της Ανατολίας υπό τον Karaca Bey και αριστερά τα ευρωπαϊκά στρατεύματα υπό το Şihābeddīn Paşa. Την αριστερή πτέρυγα προάσπιζαν επίσης σώματα ατάκτων (ακιντζήδες) και πεζών στρατιωτών (αζάπηδες), τα οποία επιτέθηκαν πρώτα κατά της δεξιάς πλευράς των σταυροφόρων. Αν και η πρώτη οθωμανική επίθεση απέβη άκαρπη, η δεύτερη στέφθηκε με επιτυχία, καθώς η ταυτόχρονη επίθεση των σπαχήδων (ιππικού) της Ανατολίας οδήγησε στη διάσπαση της δεξιάς πτέρυγας των σταυροφόρων. Στο μεταξύ, ο Ουνιάδης και ο Λαδίσλαος επιτέθηκαν κατά των στρατευμάτων της Ανατολίας, τα οποία ανάγκασαν σε υποχώρηση, ενώ κατόρθωσαν να φονεύσουν τον αρχηγό τους, τον Karaca Bey. Στη συνέχεια, ο Ουνιάδης επιτέθηκε κατά των ευρωπαϊκών στρατευμάτων του Μουράτ πετυχαίνοντας την απομάκρυνσή τους από το πεδίο της μάχης και συνεπώς την απομόνωση του σουλτάνου. Έτσι, ο Λαδίσλαος, που ανέμενε το αποτέλεσμα των επιθέσεων του Ουνιάδη, βρήκε την ευκαιρία να στραφεί κατά του Μουράτ. Σύμφωνα με τη μαρτυρία του Χαλκοκονδύλη, η συγκεκριμένη επίθεση έγινε για λόγους γοήτρου.[14] Όμως, οι γενίτσαροι νίκησαν το Λαδίσλαο, και το στράτευμά του διαλύθηκε όταν πληροφορήθηκε το θάνατο του ηγέτη του. Η επιστροφή του τουρκικού ιππικού στο πεδίο της μάχης ολοκλήρωσε τη διάλυση των σταυροφορικών δυνάμεων και οδήγησε στον τερματισμό της μάχης. Οι αντίπαλες δυνάμεις είχαν μεγάλες απώλειες, ενώ η τύχη του Λαδίσλαου και του Κεσαρίνι, που παρέμειναν για αρκετές εβδομάδες αβέβαιη, συνδέθηκε με μύθους και φανταστικές ιστορίες.[15] Ο Ουνιάδης κατόρθωσε να διαφύγει και να φτάσει στη Βλαχία, όπου όμως συνελήφθη από το Vlad Dracul. Μετά την απολύτρωσή του, επέστρεψε στην Ουγγαρία.[16]

4. Αξιολόγηση της έκβασης της μάχης

Σε στρατιωτικό επίπεδο, επρόκειτο για μια μάχη εκ παρατάξεως η οποία διεξήχθη σε ανοιχτό πεδίο με τη συμμετοχή μεγάλου αριθμού στρατιωτικών δυνάμεων. Η εκμετάλλευση του χρόνου, ο αριθμός και το είδος των στρατιωτών, ο συντονισμός των κινήσεών τους, η οργάνωση των εφεδρειών και το ηθικό των πολεμιστών υπήρξαν βασικοί παράγοντες που επηρέασαν την έκβασή της. Έτσι, ο μεγάλος αριθμός στρατιωτών που παρέταξαν οι Τούρκοι και το πλεονέκτημα που είχαν σχετικά με την επιλογή του πεδίου της μάχης, το ελαφρύ πυροβολικό με το οποίο ήταν εφοδιασμένοι οι σταυροφόροι (πιθανώς δεν χρησιμοποιήθηκε στη μάχη), η έλλειψη συντονισμού μεταξύ Ουνιάδη και Λαδίσλαου και η πρωτοβουλία του τελευταίου να επιτεθεί μόνος εναντίον του σουλτάνου, ο πανικός του στρατού, καθώς και παραλείψεις σχετικά με την οργάνωση οδοφραγμάτων και την εξασφάλιση διόδων διαφυγής σε σχέση με τη μορφολογία του εδάφους (ελώδης περιοχή γύρω από τη Βάρνα), όλα αυτά συνέβαλαν τα μέγιστα στην ήττα των σταυροφόρων. Οπωσδήποτε το γεγονός ότι ο στόλος απέτυχε τελικά στην αποστολή του να υποστηρίξει τις χερσαίες δυνάμεις υπήρξε ένας επιπλέον, αλλά ουσιαστικός αρνητικός παράγοντας.[17] Συνεπώς, η τελευταία φάση της «σταυροφορίας» του 1443-1444 κατέληξε σε αποτυχία λόγω του πλημμελούς της οργάνωσης, της έλλειψης συντονισμού και της διάσπασης του πολεμικού στόχου.[18] Το τελευταίο αίτιο συνδέεται βέβαια με τις επιπτώσεις της μάχης σε πολιτικό επίπεδο.

Η διαμάχη που ξέσπασε μεταξύ του πάπα και των Βενετών σχετικά με το ρόλο του στόλου, η απόφαση των Βενετών να συνάψουν συνθήκη ειρήνης με το Μωάμεθ Β΄ (1446) και το ηθικό πλήγμα που δέχτηκε η δυτική χριστιανοσύνη, κατά τα λεγόμενα του Κυριακού του Αγκωνίτη, υπήρξαν σημαντικές πτυχές της πολιτικής κρίσης που ακολούθησε.[19] Επιπλέον, η ήττα των σταυροφόρων θεωρήθηκε

Συγγραφή : *Συγκέλλου Ευστρατία* *(7/1/2008)*

Για παραπομπή : *Συγκέλλου Ευστρατία , «Μάχη της Βάρνας, 1444», 2008, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Εύξεινος Πόντος*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=10667>

Μάχη της Βάρνας, 1444

προανάκρουσμα της οθωμανικής κατάκτησης της Κωνσταντινούπολης,[20] καθώς η Ένωση των Εκκλησιών και η ιδέα της σταυροφορίας κατέρρευσαν. Αντίθετα, η οθωμανική ισχύς επεκτάθηκε στο χώρο των Βαλκανίων: πραγματοποιήθηκαν εκστρατείες κατά του Κωνσταντίνου Παλαιολόγου στο Μοριά (1446), του Σκεντέρμπεη στην Αλβανία (1448, 1450) και του Ουνιάδη στο Κόσοβο (1448).[21] Μάλιστα οι Οθωμανοί επωφελήθηκαν και σε στρατιωτικό επίπεδο, εμπλουτίζοντας την πολεμική τους τακτική με νέες μεθόδους και νέα μέσα (μουσκέτα/πυροβόλα).[22]

---

1. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 264, 280· Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), σελ. 7 (όπου επισημαίνεται ο ανταγωνισμός μεταξύ Οθωμανών και Ούγγρων για τον έλεγχο των Βαλκανίων, μεταξύ Βενετών και Γενουατών για τον έλεγχο των παράκτιων τμημάτων των Βαλκανίων και μεταξύ Οθωμανών και Καραμανιδών για την κυριαρχία στην Ανατολία).

2. Για τη «σταυροφορία» της Βάρνας αντλούμε πληροφορίες από τα έργα των ιστορικών του Βυζαντίου Λαόνικου Χαλκοκονδύλη και Δούκα, την αλληλογραφία του Κυριακού Αγκωνίτη, ένα ποίημα του Michel Beheim, το χρονικό του Jehan de Wavrin (*Anciennes Chroniques d'Angleterre*), ένα έργο ανώνυμου συγγραφέα στην υπηρεσία του Μουράτ και πλήθος άλλων πηγών (επιστολές, έγγραφα)· πρβλ. Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), σελ. 37-39· Chasin, M., "The Crusade of Varna", Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 291.

3. Βλ. ενδεικτικά Chasin, M., "The Crusade of Varna", Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 269, 272-273, 282-283, 293-294· Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), σελ. 27-28.

4. Nicol, D.M., *Byzantium and Venice* (Cambridge 1988), σελ. 384.

5. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 289-290.

6. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 288-290, 294-298· Setton, K.M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)* 2 (Philadelphia 1978), σελ. 84-85.

7. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 270-271, 291-293.

8. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 271-272, 298-303· Setton, K.M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)* 2 (Philadelphia 1978), σελ. 84· Gill, J., *The Council of Florence* (Cambridge 1961), σελ. 331-332· Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), σελ. 20-27, κυρίως 23-26. Ostrogorsky, G., *Ιστορία του Βυζαντινού κράτους* 3 (Αθήνα 1989), σελ. 348, σημ. 262.

9. Για τον αριθμό των στρατιωτικών δυνάμεων των σταυροφόρων, ο οποίος ποικίλλει στις πηγές βλ. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 304-305· Setton, K.M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)* 2 (Philadelphia 1978), σελ. 89-90· Καλλιγάς, Π., *Μελέται Βυζαντινής Ιστορίας* (εν Αθήναις 1894), σελ. 668-669.

10. Οι μαρτυρίες των πηγών για την πορεία του στρατού των σταυροφόρων παρουσιάζουν αντιφάσεις και δυσχεραίνουν τη σκιαγράφησή της· βλ. Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), σελ. 29· Imber, C., *The Ottoman Empire* (Istanbul 1990), σελ. 130-131· Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 304-306.

11. Για την ουδέτερη στάση του Μπράνκοβιτς και τη συμμετοχή του βοεβόδα της Βλαχίας στο τελευταίο στάδιο της «σταυροφορίας» βλ. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 302-303, 305.

12. Για την αποστολή και το ρόλο του στόλου βλ. Setton, K.M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)* 2 (Philadelphia 1978), σελ. 84-89. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 306-308.

13. Για την πορεία του τουρκικού στρατού και το αριθμητικό του μέγεθος βλ. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 308-309.

14. Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, *Αποδείξεις Ιστοριών δέκα*, Bekker, I. (επιμ.), *Laonici Chalcocondylae Athiniensis historiarum libri decem* (CSHB, Bonn 1843), σελ. 335-336.

15. Setton, K.M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)* 2 (Philadelphia 1978), σελ. 90-91· Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 308-310· Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), σελ. 31, 310, σημ. 99.

16. Για τη μάχη βλ. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 308-310· Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), σελ. 30-31.

17. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 307, 309-310· Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), σελ. 31.

18. Nicol, D.M., *Byzantium and Venice* (Cambridge 1988), σελ. 385.

19. Setton, K.M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)* 2 (Philadelphia 1978), σελ. 91-96, σημ. 57 (όπου η παράθεση του σχετικού χωρίου από την επιστολή του Κυριακού). Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), σελ. 32-35. Η διάλυση του βασιλείου της Ουγγαρίας υπήρξε μια ακόμη πτυχή.

20. Setton, K.M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)* 2 (Philadelphia 1978), σελ. 90.

21. Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), σελ. 35-36· Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 274-275· Chasin, M., *The Papacy and the Levant (1204-1571)* 2 (Philadelphia 1978), σελ. 97-103.

22. Chasin, M., "The Crusade of Varna", στο Setton, K.M. – Hazard, H.W. – Zacour, N.P. (επιμ.), *A history of the Crusades* 6: *The impact of the Crusades in Europe* (Wisconsin 1989), σελ. 275, 310.

Βιβλιογραφία :

- **Ostrogorsky G.**, *Ιστορία του Βυζαντινού Κράτους, 1-3*, Αθήνα 1989, Παναγόπουλος, Ι. (μτφρ.)
- **Setton K.M.**, *The Papacy and the Levant (1204-1571), 2: The Fifteenth Century*, Philadelphia 1978
- **Nicol D.M.**, *Οι τελευταίοι αιώνες του Βυζαντίου, 1261-1453*, Αθήνα 1996, Κομνηνός, Σ. (μτφρ.)
- **Λαόνικος Χαλκοκονδύλης**, *Αποδείξεις Ιστοριών δέκα*, Bekker, I. (ed.), *Laonici Chalcocondylae Athiniensis historiarum libri decem*, Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn 1834
- **Nicol D.M.**, *Byzantium and Venice. A study in diplomatic and cultural relations*, Cambridge 1988
- **Nicol D.M.**, *The Last Centuries of Byzantium, 1261-1453*, 2nd ed., Cambridge 1993
- **Shaw S.**, *History of the Ottoman Empire and Modern Turkey vol. I: Empire of the Gazis: The Rise and Decline of the Ottoman Empire, 1280-1808*, Cambridge 1976
- **Δούκας**, *Ιστορία*, Grecu, V. (ed.), *Ducae Historia turco-byzantina (1341-1462)*, Bucarest 1958

Συγγραφή : *Συγκέλλου Ευστρατία* *(7/1/2008)*

Για παραπομπή : *Συγκέλλου Ευστρατία , «Μάχη της Βάρνας, 1444», 2008, Εγκυκλοπαίδεια Μείζονος Ελληνισμού, Εύξεινος Πόντος*
URL: <http://www.ehw.gr/l.aspx?id=10667>

Μάχη της Βάρνας, 1444

	Gill J., *The Council of Florence*, Cambridge 1959
	Δούκας, *Βυζαντινοτουρκική Ιστορία*, Καραλής Β. (επιμ.), Αθήνα 1997
	Halecki O., *The Crusade of Varna. A discussion of controversial problems*, New York 1943
	Imber C.H., *The Crusade of Varna 1443-45*, Aldershot 2006, Crusade Texts in Translation 14
	Imber C.H., *The Ottoman Empire*, Istanbul 1990
	Καλλιγάς Π., *Μελέται Βυζαντινής Ιστορίας*, Αθήνα 1894
	Chasin M., "The Crusade of Varna", Setton K.M. – Zacour, N.P. – Hazard H.W. (eds), *A history of the Crusades 6: The impact of the Crusades in Europe*, Wisconsin 1989, 274-310

Δικτυογραφία :

	The Crusades
http://books.google.gr/books?id=eDTaOZxvkqAC&pg=PA275&lpg=PA275&dq=Crusade+of+Varna&source=web&ots=9eVPY4Jt4n&sig=8JKq5i3iZ_zgvAdjpsOBGY4aryg&hl=en&sa=X&oi=book_result&resnum=8&ct=result#PPA275,M1	
	The Late Medieval Balkans
http://books.google.gr/books?id=QDFVUDmAIqIC&pg=PA548&lpg=PA548&dq=Crusade+of+Varna&source=web&ots=8BgdQ01X7q&sig=QEfxpy2QCsKrCYIL6ryZx6RaWRw&hl=en&sa=X&oi=book_result&resnum=10&ct=result#PPA548,M1	

Πηγές

Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, *Αποδείξεις Ιστοριών δέκα*, Bekker, I. (επιμ.), *Laonici Chalcocondylae Athiniensis historiarum libri decem* (Corpus Scriptorum Historiae Byzantinae, Bonn 1843), σελ. 335-336.

Για μια συλλογή των πηγών σχετικά με τη «σταυροφορία» της Βάρνας, βλ. Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), με αγγλικές μεταφράσεις των κειμένων.

Παραθέματα

Ο Λαόνικος Χαλκοκονδύλης περιγράφει την επίθεση του Ουνιάδη κατά των ευρωπαϊκών στρατευμάτων του Μουράτ και το θάνατο του Karaca Bey:

Ἰωάννης μὲν οὖν, ὡς ἐτρέψατο τὸ τῆς Ἀσίας στράτευμα, ἀφίκετο ἐπὶ Λαδισλάον βασιλέα, παραινῶν αὐτῷ ἵστασθαι καὶ ἱδρῦσθαι κατὰ χώραν, μηδὲ προϊέναι ποι συμβαλοῦντα τοῖς πολεμίοις, ὡς ἂν ἐπιόντι κατὰ τοῦ βασιλέως χαλεπὸν ἀποβαίη, καταφυγὴ ἐκ τῆς μάχης γένοιτο. καὶ παρεγγύα μηδενὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν ἐπιτρέπειν ἄλλῃ πῃ ἀπιέναι, ἀλλ' αὐτοῦ μένοντας ἐπιμένειν, ἐς ὃ ἂν μαχεσάμενος καὶ τὸ τῆς Εὐρώπης στράτευμα τρεψάμενος ὑποστρέψηται, καὶ τότε ἐπὶ τὰς θύρας ἅμα, ὑπολειπομένου τοῦ ἀγῶνος τούτου, ἐλῶσι μετὰ ταῦτα εἰπὼν ἀπῆει συνταξάμενος ἐπὶ τὸ τῆς Εὐρώπης στράτευμα, ὃ ἐπὶ τοῦ βασιλέως παρετάσσετο μέρος, καὶ συμβαλλὼν ἐμάχετο ἐπὶ χρόνον τινά. ἐγένετο δὲ ἡ μάχη οὕτως. ὡς συμβάλλοιεν οἱ Παίονες ἐς χεῖρας ἐλθόντες, τρεψάμενοι τοὺς Τούρκους ἐδίωκον, ἕως οὗ ἐγένοντο ἀγχοῦ τοῦ στρατοπέδου αὐτοῦ. μετὰ δὲ εὐθὺς συστρέψαντες οἱ Τοῦρκοι ἐδίωκον τοὺς Παίονας χρόνον ἱκανὸν ἄχρις οὗ γένοιντο καὶ οὗτοι ἐν τῷ στρατοπέδῳ αὐτῶν. καὶ ὁπότε μὲν βιασάμενοι οἱ Παίονες τοὺς Τούρκους ἐπικέοιντο διώκοντες, ἐνταῦθα συχνοὶ τῶν Τούρκων ἔπιπτον καταπατούμενοι ὑπὸ τῶν Παιόνων. καὶ μὲν δὴ καὶ Παίονες ἐν τῇ ἀποχωρήσει πολλοὶ ἀπεγίνοντο, ὁπότε δὴ αἰδοῖ ἀποχωροῦντες. ἐν τούτῳ πίπτει Καραζίης ὁ τῆς Εὐρώπης στρατηγός, ξίφει Παιωνικῷ βληθεὶς κατὰ τὸ στῆθος, δορατίου τραύματι. τὰ γὰρ Παιονικὰ ξίφη σχεδόν τι δή, καὶ τὰ τῆς Γερμανίας ἁπάσης, ἐληλαμένα τυγχάνει ἐπὶ μήκιστον καὶ ὀξέα, οὐ μέντοι τοιαῦτα οἷα καταίροντα κόπτειν ὅτι καὶ ἄξια λόγου, ὡς τὰ βαρβαρικὰ ἢ καὶ Ἰταλικά.

Λαόνικος Χαλκοκονδύλης, *Αποδείξεις Ιστοριών δέκα*, Bekker, I. (επιμ.), *Laonici Chalcocondylae Athiniensis historiarum libri decem* (CSHB, Bonn 1843), σελ. 335

Από οθωμανικό κατάστιχο για την περιοχή της Νικόπολης, περ. 1450. Η ερήμωση του χωριού αποδίδεται στη «Σταυροφορία» της Βάρνας:

The village of Raviç: this is reported to have been the timar of Kadizade. [The villagers] are reported to have dispersed since the infidels came to Varna. It is now contracted to Mehmed son of Yusuf, on condition of going to war and reviving [the village]. Because no one else has requested it, it has been registered in his name.

Imber, C., *The Crusade of Varna 1443-45* (Aldershot 2006), σελ. 189.

Χρονολόγιο

Νοέμβριος 1443-Ιανουάριος 1444: Η μακρά εκστρατεία (επιχειρήσεις των σταυροφόρων κατά της Ναϊσού και της Σόφιας και συγκρούσεις στα περάσματα της Ζλατίτσας και της Κουνοβίτσας)

12 Ιουνίου 1444: Ανακωχή της Αδριανούπολης

Αύγουστος 1444: Συγκέντρωση του στόλου των σταυροφόρων στο Βόσπορο

Σεπτέμβριος-Νοέμβριος 1444: Συγκρούσεις μεταξύ σταυροφόρων και Οθωμανών στη διαδρομή Όρσοβα – Βάρνα

10 Νοεμβρίου 1444: Μάχη της Βάρνας